

Marthe Elzinga

Dankwoord bij de aanvaarding van de Dr Elly Jafféprijs 2021

Marthe Elzinga (1957) studeerde musicologie en romanistiek in Utrecht en vergelijkende literatuurwetenschap in Straatsburg en Princeton. Ze debuteerde in 1993 als Margreet Zaling met een uit het Duits vertaalde monografie over Felix Mendelssohn Bartholdy en publiceerde aanvankelijk onder de naam Maarten Elzinga. Met een reeks vertalingen van o.a. William Styron, Scott Bradfield, Tim O'Brien en vooral de Australische dichter Les Murray leek ze zich op het Engels te gaan toeleggen, maar in 1999 verschenen twee lange prozagedichten uit het Frans, De kentaur en De bacchante van Maurice de Guérin, in 2000 gevolgd door de Stèles van Victor Segalen – 'de Franse Slauerhoff'. Van hem vertaalde ze later samen met sinoloog Mark Leenhouts in de reeks Privé-Domein Brieven uit China en in 2000 was ze conservatrice van de tentoonstelling Victor Segalen in het Maison Descartes te Amsterdam. Intussen was in 1998 haar eerste vertaling verschenen van de latere Nobelprijswinnaar Patrick Modiano, van wie ze de vaste vertaler zou worden. In 2000 ontving ze het Charlotte Köhler-stipendium en in 2021 de Dr Elly Jafféprijs. Tot haar autobiografisch werk behoort o.m. 'Innige Distantie', in Een vogel op je schouder; Erinnerungen an F.W.Buri (Stichting Memoriaal, Amsterdam, 2010). Van 2011 tot 2020 doceerde ze aan de Amsterdamse Vertalersvakschool. Dit dankwoord verscheen eerder op de site van de Auteursbond en VertaalVerhaal dankt de Stichting Auteursprijzen voor de mogelijkheid hier ook het juryrapport te publiceren.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Dr Elly Jafféprijs 2021

Nu me aanstonds in de tuin van het Van Deyssehuis een bosje ijlings uit Zuid-Afrika overgevlogen bloemen in handen zal worden gedrukt, alsmede een symbolische cheque voor een aanzienlijk en reëel bedrag – en mij daarmee deze eervolle prijs in de schoot wordt geworpen – gevoel ik de oprechte aandrang een dankwoord te formuleren, c.q. uit te spreken (dit laatste helaas uitgesteld tot zomer 2022, vanwege de jongste coronadecreten).

Dank aan wie of wat? *Soli Deo gloria?* Zeker. Maar dankbaar voel ik me *so wie so* jegens *iedereen* die me heeft geholpen met leven, of althans niet al te ernstig tegengewerkt. Tot dusverre. Dat zijn gelukkig heel veel mensen. Moeder en vader, broers en zusje, (ex)-vrienden en (ex)-vriendinnen. Graag noem ik hier, in chronologische volgorde en in literair verband, van de *levenden* een piepklein, deels van mijn dagelijkse humeur afhankende keur: Marijn Backer, Joost van Leeuwen, Christiane Kuby, Melchior en Franziska Frommel, Rutger en Froukje Schneemann, Mark Leenhouts, Hedwig Speliers en, jongstleden, de Antwerpenaren Francis Mus en Isa van Acker. Zij hielden me scherp, telkens weer, als een puntenslijper een potlood.

Dankbaar voel ik me tevens – *bien sûr!* – jegens Elly Jaffé zelf. Mevrouw Jaffé-Freem overleed in 2003, twee jaar nadat de door haar ingestelde prijs voor het eerst werd uitgereikt. Zelf heb ik haar helaas nooit meegemaakt, maar alsnog een beetje leren kennen dankzij de levendige biografische schets, geschreven door mijn collega's Jeanne Holierhoek en Mirjam de Veth: als een gedreven docente, mensenvriendin, gedegen criticus en gepassioneerd liefhebster van de Franse cultuur. Tot op hoge leeftijd moet ze het Beatrixpark onveilig hebben gemaakt door op haar scootmobiel tussen de bedaagde wandelaars door te laveren. Dat spreekt me aan, dat zou ik ook wel willen, als het zover is! En het decorum niet prijsgeven, je nagels blijven lakken! Ach Elly... *Merci beaucoup, c'est magnifique*, en effet!

Innige dank ben ik ook verschuldigd aan de studenten en collega's van de Vertalersvakschool waaraan ik, ten tijde van het Oude Normaal, tien jaar lang les heb mogen geven. Wat ik daar niet allemaal geleerd heb, en gelachen van opluchting over onze gezamenlijke en beurtelingse vertaalkundige vondsten en stommiteiten, valt met geen pen te beschrijven.

Dan de uitgevers... evenmin in de laatste plaats... hun engelengeduld, hun noeste bemoeienis voor het hogere doel, hun liefdevolle schoppen onder de kont, hun beheerste woede-uitbarstingen over het schijnbaar moedwillig negeren van deadlines. Weer een selectie, want ik moet het kort houden, vanwege alle geldende restricties: Maarten Asscher, mijn eerste *echte* uitgever, een meester in het vak en zelf een voortreffelijk vertaler, schrijver en dichter. Onvergetelijk was die ten burele van Meulenhoff door hem overhandigde fles Barolo, toen ik een 'floppie', een cd'tje met het nawoord bij Les Murray's *De slabonenpreek*, op de valreep was komen

inleveren, dankzij zijn goedgedoseerde gestrengheid toch nog net op tijd.

Dank ook aan Richard van den Dool, de man die een decennium lang min of meer in zijn levende eentje de uitgeverij Wagner & Van Santen dreef, en financierde, en m'n vertalingen van werk van Maurice de Guérin en Victor Segalen in boekdrukkundige hoogstandjes verpakte. Richard, die wel meer pijlen op zijn creatieve boog had, gaf er als uitgever helaas de brui aan toen hij de ijzeren wet ontdekte dat echte literaire kwaliteit, enerzijds, en publieke belangstelling, anderzijds, niet zelden omgekeerd evenredig zijn.

En aan Jaco Groot, de even gewiekste als goedhartige en bescheiden patriarch van uitgeverij De Harmonie. Talloze zomeravonden op de veranda van zijn Griekse retraite-adres besteedde hij hoogstpersoonlijk aan het corrigeren en bijschaven van de dikke bloemlezing uit het werk van Les Murray, *De planken kathedraal* (2013, nog steeds verkrijgbaar!). Zonder ooit merkbaar aanstoot te nemen aan de stugge eigengereidheid van de vertaler.

Datzelfde geldt voor het team van Querido, na Meulenhoff nu al decennialang de trouwe uitgever van bijna alle Modiano-vertalingen. Querido-redacteur Gaia Cerpac blijft me verbluffen met haar immer accurate antwoorden op al mijn vragen, opmerkingen en uitvluchten.

Niet alle vriendinnen, hooggewaardeerde uitgevers en redacteurs kan ik hier vermelden. Ik heb er – *horribile dictu* – heel wat versleten! Tot slot zou ik echter niet ongenoemd mogen laten: Marc Vleugels, die niet alleen mij maar een hele schare van excellente vertalers gedurende de afgelopen jaren heeft gevoed en in ‘leven’ gehouden met suggesties, inblazingen, opdrachten en persoonlijke steun. Zonder zijn literaire Fingerspitzengefühl, humor, inventiviteit, werklust, geduld (...), zijn bemoedigende telefonades en verrassende ‘vraagjes’ was er van de loopbaan van ondergetekend vertaleres misschien nog maar weinig terechtgekomen, en zou ik me *zeker* niet als feliciteerbaar prijsdier hebben ontpopt.

Enigszins potsierlijk voel ik me daar wel bij, als de trotse muis die samen met de olifant over de brug stampet.

Want onze diepste, levenslange dankbaarheid gaat – nietwaar? – uiteindelijk toch uit naar de literatuur zelf, naar de grote *makers*, de helden van de geest, die de leegte met hun taalmuziek hebben gevuld, en onthuld, een muziek die dikwijls zelfs in een arrangement voor het Nederdiets nog aanhoorbaar blijft. In die luwte, onder hún vleugels, gedijt de vertaler, en verdient menig letterkundige zijn brood en beleg.

Mocht dit dankwoord komende zomer, als alle apocalyptische heisa wellicht achter de rug is, alsnog feestelijk kunnen worden *uitgesproken*, dan zal ik maar al te graag iets meer vertellen over Patrick Modiano en René Daumal, de twee grote Franse auteurs aan wier werk ik deze uitverkiezing te danken schijn te hebben. Beiden zijn te onzent nog lang niet bekend genoeg, en daar draait het toch allemaal om, potverdrie!

Tot voorlopig besluit dan maar, als welgemeend lokaas en met een schuin oog op de huidige collectieve waanzin, een citaat uit *Het drinkgelag*, de in 2019 bij uitgeverij Vleugels verschenen vertaling van *La Grande Beuverie*. Daumal schreef

zijn woeste satire op de westerse beschaving in 1939. (Om een telkens weer rijzend misverstand te voorkomen: René Daumal was geen dronkelap. Dit is een intens sober boekje!) In *Het drinkgelag* verblijft een aanzienlijk deel van de mensheid, met name kunstenaars en wetenschappers ('sciënten'), in een mondiale kliniek, bestierd door onzichtbare machthebbers (een complot). De patiënten hebben geen idee van hun toestand, noch van de behandeling die ze ondergaan. De hoofdpersoon, een alter ego van Daumal, wordt er rondgeleid door een verpleegkundige, die hem op een gegeven moment voorstelt aan professor Mumu, 'een patiënt die denkt dat hij anderen kan genezen'. Hoe? Mumu's methode is even eenvoudig als effectief:

'Wijwater, jongeman, wijwater! We produceren het tegenwoordig per hectoliter in onze laboratoria, die ik u zo dadelijk graag zal laten zien. Bij intraveneuze toediening geneest wijwater de ergst besmette Sciënt binnen enkele weken. In minder zware gevallen verloopt het genezingsproces als volgt: meteen na de eerste injectie erkent de Sciënt de wonderen van Lourdes. Na de tweede ziet hij een verschijning van de Heilige Maagd. Na de derde erkent hij de pauselijke onfeilbaarheid. Na de vierde gaat hij te biecht en ter communie. Na de vijfde spreekt de hoop in hem: "Je gaat naar het Paradijs!" Na de zesde spreekt de naastenliefde: "Je zult je naaste inenten zoals je ook zelf werd ingeënt." Na de zevende spreekt het geloof: "Probeer het niet allemaal te begrijpen." Op dat moment kan zijn genezing als voltooid worden beschouwd.'

Amen!